

Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42)

U2024/01680

Inledning

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) har, utifrån myndighetens uppdrag, valt att fokusera på de delar i betänkandet som särskilt rör personer med funktionsnedsättning och hur folkbildningen kan bidra till att öka deras delaktighet och möjligheter till utbildning. SPSM vill i sammanhanget lyfta att Folkbildningsrådet har gjort en hemställan¹ till regeringen om att SPSM:s instruktion ska ändras så att myndigheten får i uppdrag att ge specialpedagogiskt stöd till folkhögskolor. SPSM har senare, i en skrivelse² till regeringen, föreslagit instruktionsändringar.

SPSM vill lyfta den övergripande problematiken att antalet deltagare med funktionsnedsättning har minskat i folkbildningen (s. 121, s. 134, s. 156). Det här visar att insatser behöver göras för att förbättra tillgängligheten till folkbildningen. SPSM vill därför peka på vikten av att folkbildningen ges förbättrade förutsättningar att utveckla sitt arbete med att inkludera personer med funktionsnedsättning.

Folkbildningsrådet konstaterar i en rapport³ att för många personer med funktionsnedsättningar kompenserar folkhögskolan för bristande tillgänglighet inom det ordinarie utbildningsväsendet och innebär en andra chans. För flera av dessa deltagare är folkhögskolan dessutom en av mycket få vägar till vidare studier och livslångt lärande. Folkhögskolans flexibilitet och individanpassning, inklusive möjligheterna att ge deltagarna extra tid att fullfölja sina studier, gör att deltagare med funktionsnedsättning ges förutsättningar att lyckas. Andelen som avslutar allmän kurs med

¹ Folkbildningsrådets hemställan till regeringen, Dnr 23/00288.

² SPSM:s skrivelse, Dnr 1 STY-2024/287.

³ Folkbildningsrådet, Folkbildningens betydelse för samhället 2023.

grundläggande behörighet till eftergymnasiala studier är högre bland deltagare med en funktionsnedsättning än bland övriga deltagare.⁴

Folkhögskolorna spelar sålunda en betydande roll i att tillhandahålla utbildningsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning. Det här konstateras också i betänkandet (s. 26), inte minst för personer som tidigare fått sin utbildning i anpassad grund- och gymnasieskola. För personer med intellektuell funktionsnedsättning (IF) är folkhögskolan särskilt viktig, då det i praktiken kan vara det enda utbildningsalternativet som erbjuder tillräckliga anpassningar för målgruppen. SPSM vill därför betona behovet av att förbättra de ekonomiska förutsättningarna för studier för personer med funktionsnedsättning och särskilt för personer med IF.⁵

Utredningen konstaterar att det i dag finns utmaningar som rör tillgänglighet, färdtjänst och boende. Den konstaterar att det är viktigt att säkerställa att finansieringen speglar de olika behoven hos personer med funktionsnedsättning. Som utredningen lyfter (s. 246) står flera folkhögskolor inför ekonomiska utmaningar som leder till nedläggningar av kurser, särskilt för individer med hörselnedsättning eller andra specifika funktionsnedsättningar, vilket kan innebära försämrade livschanser för personer med funktionsnedsättning.

Verksamhet och utbildning som riktar sig till deltagare med funktionsnedsättning innebär ofta högre kostnader kopplat till anpassningar utifrån deltagarnas behov. SPSM har därför i uppdrag att fördela statsbidrag till folkhögskolor, i dagsläget Särskilt utbildningsstöd, för att kunna erbjuda deltagare med funktionsnedsättning vissa stödinsatser. SPSM administrerar även förstärkningsbidraget som Folkbildningsrådet har i uppdrag att fördela. Dessa statsbidrag är viktiga för att personer med funktionsnedsättning ska kunna erbjudas utbildning utifrån sina behov. SPSM menar dock att det behövs ett högre anslag till särskilt utbildningsstöd för att i högre grad täcka folkhögskolornas ökande kostnader för stöd till deltagare med funktionsnedsättning.⁶

⁴ SCB 2023. Uppföljning av allmän kurs på folkhögskolan.

⁵ SPSM:s yttrande avseende SOU 2024:16 Välja yrke som vuxen.

⁶ SPSM Budgetunderlag 2025–2027, 1 STY-2024/308.

SPSM välkomnar flera av utredningens förslag, men då utredningen inte lämnar förslag som löser ovan beskrivna problematik kvarstår behovet av att utreda åtgärder för förbättrad tillgänglighet och finansiering av studier för personer med funktionsnedsättning.

9.2 Folkbildningen når många, men har svårt att nå vissa grupper

SPSM delar utredningens bedömning.

SPSM ser behov av en mer övergripande översyn av möjligheterna till studier för personer med funktionsnedsättning i folkhögskolorna, särskilt dem med intellektuell funktionsnedsättning, rörelsehinder och synnedsättning där SPSM ser en minskning av antalet deltagare baserat på ansökningar av statsbidrag.⁷

När det gäller deltagare med omfattande behov av stöd utifrån funktionsnedsättning är det personella stödet ofta avgörande för att det ska fungera att studera på folkhögskola. Det gäller i undervisningen, men även i boendet och på fritiden, i de fall då deltagaren flyttar till folkhögskolans internat. Det framgår av kommunikationen med folkhögskolorna och Riksförbundet FUB och också av SPSM:s egen statistik att behoven av stöd till deltagare med omfattande behov av stöd på grund av funktionsnedsättning är större än tillgängliga bidrag kan täcka.

Det finns alltså i dagsläget ekonomiska hinder för studier för deltagare med omfattande stödbehov. Dessa hinder behöver adresseras för att ge målgrupperna bättre möjligheter till studier. För att nå ut bredare och mer representativt är det viktigt att den uppsökande verksamheten utvecklas, vilket SPSM även lyft tidigare.⁸

SPSM menar att det behöver utredas vidare hur studier för deltagare med funktionsnedsättning inom folkhögskolan kan göras mer tillgängliga och finansieras, då utredningen inte lämnar förslag på det området.

⁷ SPSM verksamhetsstatistik statsbidrag.

⁸ SPSM:s yttrande avseende SOU 2024:16 Välja yrke som vuxen

11.4 En ny balanspunkt kan bidra till en ny start för folkbildningen

SPSM delar utredningens bedömning.

12.2.4 Det nuvarande målet behöver förnyas

SPSM delar utredningens bedömning.

12.3.1 Förslag på ny målstruktur för folkbildningspolitiken

SPSM tillstyrker utredningens förslag.

12.3.2 Förslag på nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken

SPSM tillstyrker utredningens förslag.

12.3.3 Förslag på nya delmål för folkbildningspolitiken

SPSM tillstyrker utredningens förslag med följande synpunkt.

SPSM föreslår att delmål 4 omformuleras till: *”Att folkbildningens verksamhet bidrar till ökad sammanhållning, delaktighet och gemenskap genom att personer med olika bakgrund och förutsättningar möts i folkbildande sammanhang.”* Att delaktighet lyfts in i formuleringen anknyter till det övergripande målet och lyfter folkbildningens betydelse för personer med funktionsnedsättning. SPSM ställer sig positiv till att nya målgrupper nås i folkbildningen, men föreslår att den formuleringen stryks ur delmål 4, då detta inte får ske på bekostnad av grupper som traditionellt har deltagit i stor utsträckning i folkbildningens verksamheter samt grupper som har stora behov och ibland innebär ökade kostnader för aktörerna.

12.3.4 Förslag på nytt syfte med statsbidraget till folkbildningen

SPSM tillstyrker utredningens förslag med följande kommentar.

SPSM vill i sammanhanget lyfta att förslaget på nytt syfte med statsbidraget till folkbildningen inte tar hänsyn till det faktum att det kan innebära stora merkostnader att tillgängliggöra utbildning för deltagare med funktionsnedsättning. SPSM kan konstatera att folkhögskolorna redovisar ökade behov hos deltagare med funktionsnedsättning och att utbildningar

som riktar sig till personer med funktionsnedsättning läggs ner.⁹ Därför behöver det generella statsbidraget till folkbildningen kompletteras med en bidragsmodell som säkerställer den finansiering som krävs för att tillgängliggöra utbildning för personer med funktionsnedsättning. Både inom folkbildningsanslaget och i form av ett högre anslag till särskilt utbildningsstöd, utöver redan planerad höjning, för att i högre grad täcka folkhögskolornas ökande kostnader för stöd till deltagare med funktionsnedsättning.¹⁰

Som nämnts ovan anser SPSM att det behöver utredas vidare hur finansieringen och tillgängligheten kan förbättras inom folkbildningen för personer med funktionsnedsättning, då detta är ett område som utredningen inte lämnar några bedömningar eller förslag inom.

13.1.4 SISU Idrottsutbildarna bör inkluderas i den officiella statistiken för studieförbunden

SPSM tillstyrker utredningens förslag.

SPSM betonar behovet av statistik som gäller personer med funktionsnedsättning. Idrott kan främja delaktighet och det är viktigt att personer med funktionsnedsättning ingår i verksamheterna.

13.3 Nya mål för folkbildningen behöver belysas med nya indikatorer

SPSM tillstyrker utredningens förslag med följande kommentar.

Att följa andelen personer med funktionsnedsättning i studieförbund, SISU Idrottsutbildarna och folkhögskolor är viktigt för att följa upp förutsättningar för sammanhållning, delaktighet och gemenskap mellan människor med olika bakgrund. SPSM anser också att det är viktigt att utveckla indikatorer avseende hur tillgänglighetsanpassad folkbildningen är så att personer med funktionsnedsättning kan erbjudas tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö.

SPSM delar utredningens bedömning (s. 323) att Folkbildningsrådet behöver samla in ytterligare information om deltagare med

⁹ SPSM verksamhetsstatistik statsbidrag och kontakter med folkhögskolorna.

¹⁰ SPSM Budgetunderlag 2025–2027, 1 STY-2024/308.

funktionsnedsättning och utrikes födda som deltar inom ramen för samverkan med föreningar för att mäta inkludering av personer med funktionsnedsättning.

14.4 Utredningens alternativa förslag innebär att MUCF tar över ansvaret för fördelning, kontroll, uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen

SPSM konstaterar att utredningens alternativa förslag innebär att SPSM:s rätt till avgiftsuttag för administration av det så kallade förstärkningsbidraget till folkhögskolor, bör upphöra att gälla. Antingen SPSM eller MUCF bör i så fall ansvara för förstärkningsbidraget och disponera dessa medel. Av effektivitetsskäl anser SPSM att administration och beslut bör ligga på en och samma myndighet.

15.4 Myndigheten för kulturanalys ska utvärdera effekterna av statens stöd till folkbildningen

SPSM tillstyrker utredningens förslag och betonar vikten av att uppmärksamma deltagare med funktionsnedsättning inom en sådan utvärdering, till exempel om statsstödet bidrar till att utbildningen är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning på ett ändamålsenligt sätt. SPSM bidrar gärna, utifrån de statsbidrag myndigheten fördelar, till en sådan utvärdering.

16.4 Ökad transparens och insyn i bidragsanvändningen är nödvändigt för ett ökat förtroende

SPSM delar utredningens bedömning och ser en ökad transparens som positiv utifrån myndighetens uppdrag att fördela statsbidrag till folkhögskolorna.

16.6.4 Det nya bidragssystemet bör utvärderas av en extern granskare

SPSM delar utredningens bedömning.

Utredningen skriver (s. 440): ”I tider då statens anslag till studieförbunden minskar samtidigt som studieförbunden ska leva upp till sina verksamhetsåtaganden finns det en risk för att studieförbunden prioriterar den verksamhet som ger mest volym och samtidigt kostar minst.” Det här riskerar att drabba verksamhet som riktar sig till personer med funktionsnedsättning.

SPSM anser att det nya bidragssystemet bör utvärderas när det gäller effekterna för personer med funktionsnedsättning.

20. Konsekvenser

SPSM saknar en konsekvensbeskrivning i betänkandet avseende konsekvenser av utredningens bedömningar och förslag för personer med funktionsnedsättning.

I detta ärende har sakkunnig Annika Haglund varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även sakkunnig Petter Ådahl deltagit.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
Generaldirektör